

Ur

Minnets stigar : en resa bland svenska kyrkogårdar

text: Anita Theorell och Per Wästberg

foto: Hans Hammarskiöld

Stockholm, 2001 ; ISBN 91-89204-24-7

KUNGÄLVS gamla kyrkogård, kallad Fontin, är sällsynt välvårdad och vacker, därtill en av de ytterst få som är noggrant inventerade med upplysningar om vartenda livsöde, en forskningsbragd av Kerstin och Harry Berg 1990. Gravplatsen togs i bruk då Bohuslän blev svenskt 1658. Där är en ättestupa i lodrät rödaktig granit och ett högt tjärat kors. Gravarna är utlagda på låga fallande terrasser. Pyramidformade tujor står vakt. De stora träden är milt omhändertagande.

Likt andra platser i klippornas Bohuslän iscensätter Kungälv en orgie i stenhuggarkonst: stenramar med stora stenkulor och rött granitgrus, ofta blankpolerade hällar som inte riskerade blåsa omkull - allt detta åt sjökapten, övermaskinister, byggmästare, en stadsinspektör, lasarettsläkare, musikdirektör, konstnärerna Birger Simonsson och Gösta Sandels ...

Ovanliga kvinnoförnamn är Alfa, Börta, Edvardina, Fröjda, Nikolina. Bernhardina förekommer däremot ofta.

En psalmvers vi möter över hela landet återges hos borgmästare Immanuel Hök, död 1833: "En fridens engel ropar: Kom! och hjertat skall ej wackla. / När döden sakta wänder om den bleka lifwets fackla. / Så nöjd jag far den tysta färden: /Jag är så trött, så mätt på werlden."

"Leva utan att verka är inget liv" står det på gravhällen hos bussförare Cyril Graham Holmberg (1888-1959). "Det hon kunde det gjorde hon" försäkras det på stenen över "Översköterskan vid Länslazarettet i Kungälv åren 1887-1913",

Elise Persson. Hon delar graven med Augusta Mattsson som från att ha varit piga blev sköterska; Elise hyrde på äldre dagar hos hennes far skräddaren.

Handelsman Anders Erickson Palmgren med svärmor och fru har en ståtlig häll såsom anstår en av stadens mest förmögna familjer med viktiga förgreningar i samhället: "Förvara hulda jord i ömma modersfammen det värda stoft af dem som burit dessa namnen."

Skorstensfejarmästare Maximilian Feyerabend (1856-1935) hade två söner som gick i hans spår. Han föddes i Polen och blev soldat; var kväll kratade man kring förläggningen så att rymlingar skulle lämna spår, men Max tog en stav och hoppade över området, varefter han kom till Kungälv som sotare och murade den första ugnen till Göteborgs Kexfabrik. Han blev sotarmästare och fick tio barn med namn som Appolonia, Serafia och Decimus. Hans yrke tvingade honom att vara intensivt verksam i en eldfarlig småstad med värdshus, bagerier, bryggerier.

Maximilian var så betydelsefull att han inte utan borgmästarens tillstånd någonsin fick lämna staden. Därför ägnade han fritiden åt att odla frukt och grönsaker som han sålde på torget. Han var en framstående sångare som utövade sin konst då han klättrade på hustaken. Alla visste därför var de hade honom, och då han pensionerades öppnade han kafé. I graven ligger hans båda hustrur, den senare död nästan ett halvsekel efter den första.

Fjorton trotjänarinnor i staden har välbevarade gravvårdar här. Två trotjänarinnor hos familjen Wennerholm på Marieberg vilar tillsammans: Demoiselle Jeanne Berggren testamenterade sina pengar både till sin husbonde och till sin medhjälpare i huset, jungfru Christina Andersson, som erhöll en sorgdräkt till Jeannes begravning 1873; tre år senare följde hon henne.

I en annan grav vilar tre trotjänarinnor, samtidigt i tjänst hos prostén Bengt Martin Bergfelt, en aktiv lokalpolitiker som 1920 fick igenom ett beslut att lastbilar måste hålla sig till tio kilometer i timmen och andra fordon till femton inom stadsgränsen. Hans son, kyrkoherde Hilding Bergfelt, genomdrev i sin tur att cyklar måste färdas rakt fram och att tjurar för att passera staden skulle ha nosring och två män vid sin sida. Om ännu en trotjänarinna, Charlotta

Johansson, död 1928, berättas hur hon på promenad arbetade med en stickning för att ta vara på tiden. Som hjälp mot sin dövhet hade hon en lång plåtlur.

Herman Kullberg (1861-1933) har en anspråkslös sten. Han deltog som besättningsman i Vanadisexpeditionen, 1880-talets stora faktasamlade världsomsegling. I Kungälv var han poliskonstapel, fick 1905 hand om bokutlåningen i staden; bokbeståndet bestod då av 502 band, inköpta med hundskattemedel. Han tog avsked från polisen, flyttade till "Paradiset" på Fästningsholmen och öppnade kafé. Senare blev han föreståndare för Shells bensinstation vid Torget som sonen övertog.

Daniel Lagerlöf (1850-1928), lasarettsläkare, fick ofta besök av sin syster Selma som i hans vindsrum skrev *Drottningar i Kungahälla*. Han var gift med Elin Röing, vars föräldrar ligger under samma sten. Hans nära vän Wilhelm Berg, pionjär för fornminnesvården i trakten, har en obelisk i närheten. Doktor Lagerlöf företog gärna sjukbesök per motorcykel. På sidovagnens flak placerades en länstol, i den satte sig doktorn, stundom i vargskinnspäls och med cigarr, och ekipaget slamrade fram på ojämna vägar till de nödställda. Sällskapslivet var omfattande, och Elin Lagerlöf blev den första ordföranden för Kungälvs Damklubb 1903, vars mer välgörande föregångare var Kongelfs stads fruntimmersförening från 1866.

Familjegraven för Röing och Lagerlöf ställdes i ordning 1897 till en kostnad av 461 kronor (i dagens mynt omkring 40 tkr). Däri ingick stembrytning, frakt, fogning, gravering av sjuttiofyra förgyllda bokstäver, plantering av fuchsia, bellis och pelargoner samt dagsverken.

Det är lätt att se dessa väldokumenterade människor framför sig: han torkar svetten ur pannan med skjortärmen eller lyfter yxan över huggkubben, hon bär ut en fullastad bricka på kaféterrassen eller lägger in sill med lökringar, han beundrar sitt sommarskägg och hon sitt pärlhalsband, han står med ett tömt bankkonto, hon kommer inte in på hushållsskolan, han som grundat föreläsningsföreningen sitter på kammarn och filar på sina föredrag om Vikingarna i Normandie, Om hafvet i allmänhet, Minnen från en ettårig vistelse i Kamerun (10 öre i inträde år 1905).